

Prachtige boeken en geweldige boeken Verschillen in reacties tussen literatuur- en thrillerlezers

Peter Boot

In veel van haar publicaties heeft Lia van Gemert aandacht gevraagd voor populaire historische literatuur (Van Gemert 1996, 1997). In mijn bijdrage aan deze feestbundel wil ik aandacht besteden aan de populaire literatuur van nu. Ik doe dat door te kijken naar het woordgebruik in recensies van gewone lezers, zoals ze die schrijven voor sites als bol.com en hebban.nl. Ik vergelijk de reacties op literaire boeken met reacties op literaire thrillers en op thrillers. Daarmee raken we ook aan een andere interesse van Lia: het vrouwelijk schrijverschap, zie bijvoorbeeld de monumentale bloemlezing *Women's Writing from the Low Countries 1200-1875* (Van Gemert et al. 2010). Veel van Nederlands bekendste auteurs van literaire thrillers zijn immers vrouwen. Alle woorden die ik in deze bijdrage noem komen statistisch significant vaker voor in reacties op het ene dan op het andere genre.

Van sommige woorden ligt dat voor de hand. Woorden over misdaad (*dader, moord, onderzoek*) komen vaker voor in besprekingen van (literaire) thrillers dan in besprekingen van literatuur. Al iets verrassender is dat woorden voor familie (*familie, gezin, ouders, broer*) bijna allemaal meer voorkomen in reactie op literatuur dan in reactie op thrillers. Familierelaties zijn natuurlijk een belangrijk literair thema. Een uitzondering is *zus*, een woord dat populairder is bij liefhebbers van thrillers: zussen zijn kennelijk vaak slachtoffer (het woord wordt vaak gebruikt in combinatie met *verdwenen*), in tegenstelling tot *moeder* en *dochter*. Een ander thema-woord dat vaker voorkomt bij literaire lezers is *liefde*.

We zien al iets meer van de receptie als we kijken naar woorden gerelateerd aan plot. Woorden als *gebeurtenissen, ontknoping* en *verhaallijn* komen meer voor bij (literaire) thrillers. Thrillers zijn een plot-georiënteerd genre, en lezers richten zich op het plot. Dat wordt ook mooi zichtbaar in de populariteit van woorden als *waarheid* en *echte*: de thrillerlezer wil weten wat er

echt gebeurd is, en gebruikt daarom ook meer woorden als *waarom, waardoor, welke* en *wie*. Vaak spelen gebeurtenissen van lang geleden een rol: zowel *heden* als *verleden* worden meer gebruikt door thrillerlezers. Ze hechten ook aan een goed *opgebouwde* of *uitgewerkte* plot.

Thrillerlezers hebben ook meer aandacht voor de indeling van het boek: ze schrijven meer over *bladzijden, pagina's, hoofdstukken*. Ook de *cover* en *titel* noemen ze vaker. En ze hebben het vaker over de *personages: karakters, personen* en *hoofdpersonen* komen bij hen vaker voor. Karakters moeten goed worden *neergezet*. Grappig genoeg komt *hoofdpersoon* (in het enkelvoud) dan weer meer voor bij de literatuurlezers. Waarschijnlijk komt dat doordat literaire romans vaker een enkele hoofdpersoon hebben dan thrillers.

Literatuurlezers noemen de *schrijver* van een boek, terwijl thrillerlezers praten over *lezers*. Voor 'schrijver' gebruiken ze liever het woord *auteur* (of *schrijfster*, bij de literaire thrillers). De literatuurlezers gebruiken *schrijft, vertelt, woorden* en *zinnen*. Zoals je verwacht hebben ze het vaker over *stijl*, de thrillerlezers gebruiken daarvoor het woord *schrijfstijl*.

De literatuurlezer lijkt iets persoonlijker te reageren dan de thrillerlezer. *Ik, me* en *mijn* worden vaker gebruikt door literatuurlezers. Ook *we* en *ons* gebruiken ze vaker, en in een concordantie lijkt dat gerelateerd te zijn aan identificatie met een grotere lezersgroep ('daarnaast maken we kennis met...') of de samenleving ('onze maatschappij dwingt ons nu eenmaal...'). Alleen het persoonlijk voornaamwoord *zij* wordt vaker gebruikt door liefhebbers van literaire thrillers – misschien vanwege eerder genoemde zussen of schrijfsters.

Als het tenslotte aankomt op het uitspreken van een oordeel noemen thrillerlezers vaker het aantal sterren dat ze toekennen: de cijfers van *1* tot en met *5* en het woord *sterren* komen bij hen vaker voor. Ook in de woorden waarmee ze het boek beoordelen zijn ze anders dan literatuurlezers: ze vinden boeken *geweldig, lekker, goed, prettig* of *prima*. Ze maken ook afwegingen tussen verschillende aspecten, getuige hun gebruik van *jammer* en *helaas*. Literatuurlezers daarentegen vinden boeken *bijzonder, leuk* of *mooi* en als ze erg onder de indruk zijn gebruiken ze *prachtig*.

Wat kunnen we nu leren uit deze verschillen? Zijn dit niet alleen wat losse feitjes zonder verdere betekenis? Ik denk het niet. De woorden die mensen in hun besprekingen gebruiken zeggen iets over hoe ze lezen en over wat boeken met ze doen. Een prachtig boek is een andere belevenis dan een geweldig boek. De aandacht voor de onderdelen van boek en plot en voor de karakters suggereert dat thrillerlezers analytischer lezen. Het gebruik van de

eerste persoon meervoud door literatuurlezers kan te maken hebben met het empathisch vermogen waarvan wel gezegd is dat het lezen van literatuur het veronderstelt of bevordert. De observaties die ik hier doe, vragen om een theorie over lezers, lezen en genre.

Overigens is het niet direct duidelijk hoe alle observaties in zo'n theorie zouden passen. Waarom gebruiken literatuurleefhebbers meer *moeten*? Stellen zij meer eisen aan zichzelf, aan het boek of aan de werkelijkheid? Waarom komen alle tegenwoordige tijden van *worden* meer voor bij liefhebbers van thrillers? Is er een reden waarom de passieve vorm beter past bij thrillers of thrillerlezers? Ik weet het antwoord niet, maar ik denk dat het een diepe vraag is die aandacht verdient.

Peter Boot (1961) is wiskundige en neerlandicus. Hij werkte jarenlang in de automatisering en promoveerde (2009) op een proefschrift dat de mogelijkheden voor digitale annotatie in elektronische edities onderzocht. Hij adviseert bij de vervaardiging van digitale edities en onderzoekt online reacties op literatuur.

Bibliografie

- Boot, Peter, 'A Database of Online Book Response and the Nature of the Literary Thriller', in: *Proceedings Digital Humanities 2017*, Montreal, 2017.
- Van Gemert, Lia, 'Een medicijn voor al uw kwalen', In *Mooi meegenomen? Over de genietbaarheid van oudere teksten uit de Nederlandse letterkunde*, uitgegeven door Willem van den Berg en Herman Pleij, Amsterdam, Amsterdam University Press, 1997.
- Van Gemert, Lia, *Norse negers: Oudere letterkunde in 1996*. Nijmegen, Katholieke Universiteit Nijmegen, 1996.
- Van Gemert, Lia, Dieuwke van der Poel, Olga van Marion, Hermina Joldersma, Riet Schenkeveld-van der Dussen, (ed), *Women's Writing from the Low Countries, 1575-1875*. Amsterdam, Amsterdam University Press, 2010.

Voltreffer!

Populariteit en popularisering van de
historische Nederlandse letterkunde

*Bijdragen ter gelegenheid van het emeritaat van
Lia van Gemert*

Per 1 december 2020 gaat Lia van Gemert met emeritaat als hoogleraar Historische Nederlandse letterkunde voor 1800 aan de Universiteit van Amsterdam. In deze afscheidsbundel zijn bijdragen van vrienden en collega's bijeengebracht om Lia's inzet voor de verbreding van het vakgebied te eren: 43 voltreffers over de populariteit en popularisering van de historische Nederlandse letterkunde.

Het boekje bestrijkt de drie gebieden die altijd Lia's bijzondere interesse hebben gehouden: de wetenschappelijke bestudering van historische populaire literatuur, historische teksten in het onderwijs, en het tot leven wekken van historische teksten in de maatschappij. In de geest van Lia's brede oriëntatie op de historische literatuur en cultuur mogen bijdragen in het vrije veld hier evenmin ontbreken: herinneringen, anekdotes en woorden van dank, naast suggesties voor verder onderzoek, voorstellen tot vernieuwing en blikken vooruit.

Voltreffer!
Populariteit en popularisering van de
historische Nederlandse letterkunde

*Bijdragen ter gelegenheid van het emeritaat van
Lia van Gemert*

November 2020

Redactie: Frans Blom, Lucas van der Deijl, Marjolein Hogenbirk,
Jeroen Jansen, Oeds van Middelkoop

Eindredactie: Britt van Lochem

Omslagillustratie: Nicolaes Moeyaert, *Mooy-Aal en haar aanbidders*,
ca. 1630-1640. Collectie Rijksmuseum.

Woord vooraf

Een voltreffer! In een publiekslezing ter gelegenheid van de 400ste sterfdag van Bredero, nog steeds te vinden op [YouTube](#), vergelijkt Lia van Gemert de Amsterdamse dichter met zijn beroemde stadsgenoot Johan Cruijff. Stukjes taal van Bredero wisselen af met fragmenten uit het leven van de voetballer. Wie goed luistert, hoort het volkse dialect van Bredero's personages terug in de tongval van onze nationale sportheld. Cruijffs jeugd in Betondorp vloeit naadloos over in het Amsterdam van de jonge Bredero, die in een aantal filmpjes vertolkt wordt door een van Lia's studenten. Het één-tweetje tussen deze markante figuren wekt de stadsgeschiedenis tot leven. Ineens lijkt het verleden heel dichtbij.

De lezing is kenmerkend voor de manier waarop Lia invulling gaf aan haar rol als hoogleraar Historische Nederlandse letterkunde voor 1800 aan de Universiteit van Amsterdam. Ze combineerde een brede interesse in historische literatuur met een onvermoeibaar enthousiasme voor de popularisering van de historische letterkunde in de maatschappij en in het onderwijs. Haar onderzoek naar het werk van schrijvende vrouwen en populaire (roman)literatuur verbreedde de historische canon. Een ander aandachtsveld vond ze in de didactisering en valorisatie van letterkundig onderzoek. Ze publiceerde toegankelijke edities van P.C. Hoofts *Granida* en *De schat der gezondheid* van Johan van Beverwijck. Daarnaast schreef ze mee aan [Literatuurgeschiedenis.nl](#) en ontwikkelde ze verschillende delen in de Tekst in Context-reeks, beide enorm geliefd in het Voortgezet Onderwijs.

Maar nu gaat Lia met emeritaat. In deze afscheidsbundel hebben wij voltreffers van vrienden en collega's bijeengebracht om haar inzet voor de verbreding van het vakgebied te eren. Het zal niet verbazen dat we als thema de populariteit en popularisering van de historische Nederlandse letterkunde hebben gekozen. Het boekje bestrijkt de drie gebieden die altijd Lia's bijzondere interesse hebben gehouden: de wetenschappelijke bestudering van historische populaire literatuur, historische teksten in het onderwijs, en het tot leven wekken van historische teksten in de maatschappij. In de geest van Lia's brede oriëntatie op de historische literatuur en cultuur – waarin ook Cruijff en Bredero prima door één deur kunnen – mogen bijdragen in het vrije veld hier evenmin ontbreken: herinneringen, anekdotes en woorden van dank, naast suggesties

voor verder onderzoek, voorstellen tot vernieuwing en blikken vooruit. Want we hopen van harte dat de Neerlandistiek ook na Lia's emeritaat mag blijven rekenen op haar bevlogen betrokkenheid bij de geschiedenis en bij de toekomst van de letterkunde.

Lia's collega's van de capaciteitsgroep Historische Nederlandse letterkunde van de Universiteit van Amsterdam:

Frans Blom

Lucas van der Deijl

Marjolein Hogenbirk

Jeroen Jansen

Oeds van Middelkoop

Inhoud

Woord vooraf

1. Onderzoek

<i>Inter actus?</i> Koren en reien in de Neolatijnse tragedie <i>Herodes infanticida</i> <i>Jan Bloemendal</i>	10
Vergeten dominees. Ook ‘stichtelijke’ teksten verdienen aandacht van literatuurhistorici <i>Emmy de Bruijn</i>	13
Lees en oordeel zelf. De Nederlandse Koranvertalingen van Jan Hendriksz Glazemaker en Kader Abdolah <i>Lucas van der Deijl</i>	18
Van Oost naar West en van Zuid naar Noord: <i>Waerachtich verhael</i> <i>van eenige merckelycke saecken des vermaerts Coninckrijcx van Syua</i> , uitgegeven in ’s-Hertogenbosch in 1615 <i>Trude Dijkstra</i>	24
De <i>Spaensche heydin</i> (1644): een beeldhouwwerk uit Verwers’ ‘harsen-kamer’ <i>Nina Geerdink</i>	28
‘Lust yemant sijn wetenschap te bewijsen, die toontet in een onghevalschte suyvere Taal’: Bredero en Stevin <i>Charles van den Heuvel</i>	32
Velthem en de populaire, maar leugenachtige roman <i>Marjolein Hogenbirk</i>	36
Wie was Diederic van Assenede, en voor wie schreef hij <i>Floris ende Blancefloer</i> ? <i>Willem Kuiper</i>	40
Uitbreiding van het hoofdstuk ‘Strong and Independent: Titia Brongersma’ door Lia van Gemert <i>Bien Muller en Marringje Pajmans</i>	45

Translating Love in the Dutch Golden Age. The Cosmopolitan Ovid of Johan van Heemskerck <i>James A. Parente, Jr.</i>	51
Populaire literatuur uit het volk? <i>Herman Pleij</i>	55
Over buitenbeentjes en mozaïeken: onderzoek naar de vroegmoderne roman <i>Yolanda Rodríguez Pérez</i>	59
Theodore Rodenburgh's <i>Wraeckgierigers treur-spel</i> en de invasie van Amsterdam <i>Nigel Smith</i>	63
<i>De kloekmoedige Land en Zee-Heldin.</i> Twee auteurs en een samenleving in verandering <i>Alexa Stoicescu</i>	67
2. Op school	
Vondel voor het voortgezet onderwijs <i>Roland de Bonth</i>	74
Belle van Zuylen's <i>Trois femmes</i> : in het programma van de opleiding Nederlands? <i>Suzan van Dijk</i>	79
Middeleeuwse verhalen op de basisschool <i>Mariken Goris</i>	84
Lia's lessen voor het lezen. Historische (en moderne) letterkunde in het onderwijs <i>Roeland Harms</i>	86
Van <i>Siyum ha-Shas</i> naar curriculum.nu – een beschouwing <i>David Kromhout</i>	90
Oranjegevoel of Onenigheid? De bal op de stip voor de Neerlandistiek <i>Inger Leemans en Frans-Willem Korsten</i>	95

Een Sara B om verliefd op te worden 100
Oeds van Middelkoop

SB. Sara B. en de briefroman ten tijde van Corona 105
Marco Prandoni

3. Een groot podium

Bredero's taal weer laten klinken! 112
Vastert van Aardenne

De schelmenstreken van Reinaert de Vos: 114
een bewerking van *Van den vos Reynaerde* in woord en beeld
Bart Besamusca

Mond op Mond, 116
een open laboratorium voor zeventiende-eeuwse theaterpraktijk
Imre Besanger

Oude boeken voor een nieuw publiek of hoe een alerte uitgever 121
en een enthousiaste conservator oude teksten opnieuw tot leven brengen
Marieke van Delft

Bredero dichterbij. Spelen met dialect 125
Jeroen Jansen

Sara Burgerhart en al die andere rebelse vrouwen 129
Lotte Jensen

Eropuit! 132
Johan Koppenol

Vondel in de Tropen 135
Lisa Kuitert

Meezingen met de Top 40 140
Olga van Marion en Margot Kalse

De dichter Adamus Christianus Schonck en het portret van Pieter Willeumier 143
Henk van Nierop

Nestelknoop of penisroof <i>Remco Sleiderink</i>	149
De tovenaer en het visioen <i>Frans Blom</i>	152
‘Der drukperse onwaerdig’? Uit het begin van de Nederlandse literatuurgeschiedschrijving <i>Lieke van Deinsen en Ton van Strien</i>	157
De KANTL en haar canon <i>Frank Willaert</i>	161

4. Het vrije veld

Prachtige boeken en geweldige boeken. Verschillen in reacties tussen literatuur- en thrillerlezers <i>Peter Boot</i>	168
De populariteit van Kunstraadsels <i>Frans Grijzenhout</i>	171
Met Maerten de Vos naar het Beloofde Land <i>Geert H. Janssen</i>	174
Zeven hindernissen in het leven, en wat daartegen te lezen <i>Marita Mathijsen</i>	177
De Crujffiaanse versnelling <i>René van Stipriaan</i>	181
Na de Stevenskerk, Dom en Lutherse Kerk <i>Jaap Peters en Joost Vrieler</i>	184

5. Toegift

De vrouwelijke voice-over: alle 13 ^{de} beter? Een afspeellijst met Nederlandse hits van toen <i>Erwin Mantingh</i>	192
--	-----